

ks. dr hab. Adam Solak, prof. APS
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
w Warszawie

Warszawa, 05.07.2022 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Józefy Ireny Szklanej - Berest
„Postawy personelu medycznego oraz młodzieży kształcącej się w zawodach
medycznych wobec osób starych a ocena jakości oferowanej im pomocy i opieki
zdrowotnej”**

**napisanej pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Grażyny Bartkowiak,
prof. AMW oraz promotora pomocniczego dr hab. Joanny Szymanowskiej**

Uwagi wstępne

Współczesne wzmożone dyskursy naukowe nakreślają myślowy horyzont w najważniejszych kwestiach życia jednostek, społeczeństw i narodów. To owe dyskursy naukowe rozstrzygają, a przynajmniej dają przyczynek do porządkowania wielu struktur szeroko rozumianej edukacji i wypełniania jej twórczą treścią. Przez to wprowadzają ład i optymalizują dobre rozwiązania w wielu życiowych i zawodowych problemach. Współczesny człowiek nie tyle szuka nowych problemów, co one „narzucają” się same posiadając różną przyczynowość. Problemy posiadają swoistego rodzaju „zadaniowość”; mają za cel tworzyć obszary, które z naukowego i wychowawczego punktu widzenia domagają się permanentnego porządkowania rzeczywistości. Należy spojrzeć na nie wielopłaszczyznowo i wielowątkowo, rozlegle i w sposób pogłębiony. Zastanawiamy się, co trzeba poprawić, co wnieść nowego w edukację zawodową i ustawiczną, czy też w edukację akademicką. Profesor Kazimierz Denek na łamach Studiów Dydaktycznych stwierdził: „Edukacja i nauki o niej powoli wychodzą z postmodernizmu. Znow możemy dążyć ku sensom i wartościom. Nie

możemy już uciec od zagadnień aksjologicznych, kulturowych, edukacyjnych, które postmodernizm spychał na margines. (...) Postmoderniści są silni sceptycyzmem wobec prawdy, mylonej z wiedzą. W sukurs przychodzi im w tym programowa ambiwalencja, filozoficzny antyfundamentalizm oraz metodologiczny abstrakcjonizm. Postmodernistyczna interpretacja wyników badań może służyć tylko i wyłącznie do uzasadnienia dominującej opinii i punktów widzenia, a nie do odkrywania prawdy obiektywnej lub absolutnej” (K. Denek, Nauczyciel wobec wyzwań społeczeństwa wiedzy [w:] Studia Dydaktyczne, Płock 2013, s. 15).

Recenzowaną rozprawę doktorską Pani mgr Józefy I. Szklanej- Berest, przygotowaną pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Grażyny Bartkowiak, prof. AMW oraz promotor pomocniczej dr hab. Joanny Szymanowskiej, zaliczam do tych projektów naukowych, które stanowią nie tylko potwierdzenie kompetencji Kandydatki do pierwszego stopnia naukowego, ale dzięki nowatorskiemu i oryginalnemu podejściu, przyczynia się do poszerzenia debaty pedagogów, dotyczącej kwestii kategorii „postaw”, która wydaje się być naukowo zaniechaną kategorią pedagogiczną. Pedagogika ogólna, pedagogika dorosłych, pedagogika pracy, gerontologia, a nawet geriatria ubogacone zostają pogłębioną i uzupełnioną nową wiedzą, dotyczącą postaw personelu medycznego oraz przygotowujących się do zawodów medycznych w konkretnym obszarze działań pomocowych i opiekuńczych wobec osób starych w konstelacji jakościowej.

Postawione przez Doktorantkę cele poszukiwań badawczych zostały zrealizowane z zastosowaniem właściwych strategii badawczych; strategii psychologicznej, strategii socjologicznej i strategii pedagogicznej. W rezultacie przyjętej przez Doktorantkę metodologii mieszanej uzyskano pełny obraz badanych postaw personelu medycznego oraz młodzieży kształcącej się w zawodach medycznych wobec osób starych i zjawisk z tym powiązanych.

Po podkreśleniu, już we wstępnym fragmencie recenzji, oryginalności projektu stanowiącego podstawę dysertacji doktorskiej Pani mgr Józefy I. Szklanej - Berest prezentuję niżej bardziej szczegółowe oceny dotyczące rozwiązania przez Doktorantkę postawionego problemu badawczego. Skupiam się zatem na poprawności merytorycznej i metodologicznej oraz ogólnej wiedzy Doktorantki w dziedzinie nauk

pedagogicznych (rozumianych interdyscyplinarnie) ukazanych w pracy, by oszacowanie odzwierciedlonych w tekście umiejętności pracy naukowej zamknąć formalną oceną.

1. Ocena dysertacji w ujęciu teoretycznym i metodologicznym

W strukturze rozprawy zwraca uwagę klarowny układ rozdziałów uzupełniający specyfikę prac teoretyczno-badawczych. Doktorantka umiejętnie przechodzi od analiz teoretycznych do założeń natury metodologicznej a następnie do szczegółowej (iście benedyktyńskiej) analizy wyników badań i wniosków. Struktura, o której mowa obejmuje 8 następujących rozdziałów (poprzedzonych merytorycznym wstępem a zakończonym podsumowaniem, dyskusją, wnioskami aplikacyjnymi, streszczeniem, zakończeniem, obszerną bibliografią, aneksem zawierającym kwestionariuszami , spisem i zestawieniem tabel, spisem wykresów i rysunków):

1. Człowiek stary i specyfika jego funkcjonowania
2. Postawy i stereotypy wobec osób starych
3. Jakość usług medycznych w kontekście pomocy i opieki zdrowotnej
4. Metodologia badań własnych
5. Postawy policealnych szkół medycznych wobec osób starych w świetle wyników badań własnych
6. Postawy personelu medycznego wobec osób starych
7. Ocena jakości usług pomocy i opieki zdrowotnej przez osoby stare i jej uwarunkowania
8. Postawy personelu wobec pacjentów 70 plus a ocena przez nich jakości pomocy i usług medycznych.

Słusznym wydaje się by Doktorantka idąc w ślad za myślami zawartymi we wstępie dokonała podziału pracy według triady: część teoretyczna, część metodologiczna, część empiryczna i część aplikacyjna. Czyniłoby to spis treści czytelniejszym.

Zważywszy wskazany wyżej rozmach konceptualizacyjno-realizacyjny nie dziwi objętość dysertacji (306 stron). Jej układ i sposób ustrukturyzowania treści

odpowiadają formule z badań realizowanych w konwencji ilościowej. Struktura pracy jest przejrzysta, poszczególne rozdziały (a w nich podrozdziały) wynikają jeden z drugiego i tworzą spójną całość.

We wstępie Doktoranta przedstawia w ujęciu szczegółowym analizę tematu, z założeniami motywacyjnymi o podstawach źródłowych i strukturę pracy. Autorka dysertacji już tutaj zaznacza, powołując się na Helenę Radlińską, to właśnie ona „akcentowała również, iż – w korelacji z pedagogiką leczniczą – pedagogika społeczna odnosi się do badań nad zahamowaniem i skrzywieniami i rozwoju intelektualnego, wprowadza dane o ich społecznych przyczynach, o możliwościach i sposobach zapobiegania im i wyrównania” (s. 7).

Sformułowany temat pracy, zgodnie z wymogami metodologicznymi tego rodzaju prac naukowych, jest wyjątkowo ważny, perspektywiczny, problemowy oraz jednoznacznie określa przedmiot badań. Temat posiada niewątpliwie charakter nowatorski, ponieważ „praca niniejsza poprzez charakterystyczne dla badań podstawowych poznanie uwarunkowań określonych postaw personelu wobec osób prekursorki pedagogiki społecznej i publicznej, której elementem jest system opieki zdrowotnej. Ponadto, w ten sposób może się przychylić do pogłębienia systematyzacji wiedzy (osób aktualnie wykonujących pracę i słuchaczy, którzy się do tego awodu przygotowują) wobec osób starych i czynników związanych z oceną jakości i opieki zdrowotnej” (s. 8).

Już w treści wstępu wynika, że praca ma charakter interdyscyplinarny i subdyscyplinarny w naukach pedagogicznych, dotyczy nowych problemów, których opracowanie przynosi potrzebne i oczekiwane społecznie i jednostkowo konstatacje. Jest autentycznie twórcza poznawczo, spełnia w pełni formalne, merytoryczne i metodologiczne kryteria empirycznych, uzasadnionych w założeniach teoretycznych prac pedagogicznych.

Treści rozdziału pierwszego mają charakter interdyscyplinarny (jak już wspomniałem wyżej), są bardzo bogate, łączą wielorakie teorie z szeroko rozumianego obszaru nauk społecznych. Dzięki takiemu podejściu uzyskano holistyczny obraz człowieka starego i specyfikę jego funkcjonowania. Chciałbym zwrócić uwagę na fakt,

że Doktorantka bardzo dobrze poradziła sobie z selekcją materiałów źródłowych i ich syntezą.

Swoistym uzupełnieniem i wzbogaceniem rozdziału pierwszego są analizy teoretyczne będące przedmiotem rozważań zamieszczonych w rozdziale drugim. Są one poświęcone znaczącym uwarunkowaniom postaw i stereotypów wobec osób starych. Triada komponentów postaw: poznawcza, emocjonalna i behawioralna, ukazuje w sposób naukowo – praktyczny zjawisko stereotypów, które w pewnym sensie nawet przyczyniają się do marginalizacji osób starszych w społeczeństwie. Ocena treści rozdziału drugiego jest jednoznacznie pozytywna. Doktorantka, podobnie jak w rozdziale pierwszym, umiejętnie integruje wiedzę z zakresu nauk społecznych i, tym razem również humanistycznych. Daje dowód swoistego ponadprzeciętnego odczytania i umiejętności logicznego łączenia wątków z różnych dyscyplin naukowych. Czego także jest umiejętnie przejście do nauk medycznych w rozdziale trzecim.

Rozdział trzeci zatytułowany „Jakość usług medycznych w kontekście pomocy i opieki zdrowotnej” jest logiczną (zgodnie z tematem pracy) kontynuacją merytorycznej zawartości rozdziału pierwszego i drugiego. Zawiera dwa podrozdziały traktujące o: funkcjonowaniu świadczeń zdrowotnych (usług medycznych) oraz jakości świadczeń zdrowotnych.

Niewątpliwym atutem rozprawy doktorskiej Pani mgr Józefy I. Szklany - Berest jest kolejnych pięć rozdziałów o charakterze metodologiczno – empirycznym. W rozdziale czwartym możemy poznać założenia metodologiczne badań własnych. Są to założenia oparte o ilościową strategię badawczą. Charakter badań został umieszczony w interpretatywnym paradygmacie oraz paradygmacie synergicznie – partycypującym, który sprzyja poznaniu w szerszej perspektywie różnych wyłaniających się zależności.

Na uwagę zasługują precyzyjne opisy kolejnych etapów procedury badawczej. Towarzyszą im merytoryczne uwagi dotyczące przyjętych rozwiązań. Punktem wyjścia jest przyjęcie wyżej zaznaczonych paradygmatów naukowych, przedmiotu i celów badań. Zwraca tu uwagę dekompozycja celu ogólnego na cele teoretyczne, poznawcze i aplikacyjne. Z celów zostały wyprowadzone problemy badawcze; główne i szczegółowe oraz odpowiadające im hipotezy. Konsekwencją przyjętej strategii badawczej był dobór metod, technik i narzędzi badawczych, świadczący o wysokich

kompetencjach merytorycznych i metodologicznych Doktorantki. Taką samą ocenę wystawiam charakterystykom badanych grup (600 osób) i organizacji badań (w latach 2019 – 2021) w czterech reprezentowanych placówkach. Doktorantka zadbała o należyłą etyczność przeprowadzonych badań.

W kolejnych rozdziałach (5,6,7,8) Doktorantka dokonała prezentacji wyników badań i przeprowadziła analizy na wysokim poziomie dokładności. Zarówno prezentacje, jak i analizy są przygotowane z dużą starannością, z dbałością o czytelność (wykresy i tabele) i zrozumienie kontekstu badawczego. Szczególne znaczenie mają rozbudowane ilościowo i jakościowo analizy postaw słuchaczy policealnych szkół medycznych wobec osób starych (r.5) oraz analizy postaw personelu medycznego wobec tychże osób (r.6). Interesującymi poznawczo jest ukazanie postaw deklarowanych w kontekście postaw rzeczywistych.

Ostatnie dwa rozdziały (7,8) to analityczna konkretyzacja (wynikająca z badań) oceny jakości usług pomocy i opieki zdrowotnej przez osoby stare i jej uwarunkowania oraz postawy personelu wobec pacjentów 70 plus w kontekście oceny przez nich jakości pomocy i usług medycznych. Analizy były prowadzone w kategorii związanej z zarządzaniem oraz w kontekście koncepcji personalizacyjnej.

Prowadzone analizy zaowocowały rekomendacjami na temat postaw personelu medycznego oraz młodzieży kształcącej się w zawodach medycznych wobec osób starych w kontekście oferowanej im pomocy i opieki. Są to rekomendacje z jednej strony osadzone w dobrze dobranej teorii, z drugiej zaś oryginalne propozycje aplikacyjne.

Bibliografia jest imponująca pod względem ilościowym i jakościowym. Jak wcześniej wspomniałem została w całości poddana w całości analizie pedagogicznej.

2. Wiedza w dyscyplinie i ogólna kultura naukowa

Doceniając wkład dysertacji do współczesnego dyskursu edukacyjnego, chciałbym w jej końcowym fragmencie podkreślić raz jeszcze kompetencje merytoryczne Doktorantki i wskazać na kilka dodatkowych, powiązanych z nimi,

odzwierciedlonych w dysertacji, wskaźników umiejętności prowadzenia pracy naukowej oraz ogólnej kultury naukowej.

Teoretyczno-metodologiczne kompetencje Doktorantki widoczne w szerokiej w szerokiej i oryginalnej konceptualizacji badań własnych wsparte są niewątpliwie erudycyjnie.

Obszerny zestaw bibliograficzny, do którego sięga Doktorantka, przygotowując dysertację, świadczy o bogatej wiedzy w reprezentowanej dyscyplinie. W prowadzonych studiach, przeglądach, omówieniach, analizach i interpretacjach Autorka korzysta z tych źródeł i literatury, które odpowiadają przyjętemu stanowisku teoretyczno – metodologicznemu. Doktorantka wie do czego i w jakim celu się odwołuje. Wiele odwołań świadczy nie tylko o wiedzy Doktorantki w dyscyplinie, ale o Jego szerokiej kompetencji teoretycznej i świadomości metodologicznej. Doktorantka wykazała kompetencje w zakresie dokonywania wyborów uprawiania dyscypliny ze znajomością tła, a także innych nauk społecznych oraz szeroko rozumianej humanistyce, i jako taki dobrze rokuje na dalszy, w pełni już samodzielny, rozwój naukowy.

Nie mam wątpliwości, że Doktorantka jest właściwie przygotowana do prowadzenia badań naukowych. Jej kompetencje merytoryczne, a także, co bardzo istotne, metodologiczne należy ocenić jako wyróżniające.

W rezultacie szczegółowej analizy pracy doktorskiej Pani mgr Józefy Ireny Szklanej - Berest „Postawy personelu medycznego oraz młodzieży kształcącej się w zawodach medycznych wobec osób starych a ocena jakości oferowanej im pomocy i opieki zdrowotnej” napisanej pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Grażyny Bartkowiak, prof. AMW oraz promotora pomocniczego dr hab. Joanny Szymanowskiej

stwierdzam, że spełnia ona niezbędne warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami), która z mocy ustawy art. 33 ustawy z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz o

stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455) mających zastosowanie do niniejszego przewodu. W związku z tym stawiam wniosek do Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu w Białymstoku o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie do publicznej obrony, a Doktorantkę do dalszych etapów przewodu doktorskiego.